

Eski Elazığ Hükümet Konağı Kazı-Proje-Uygulaması ve İşlevlendirilmesi Hakkında Değerlendirme

Doç. Dr. Şahabettin ÖZTÜRK

*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon ABD Başkanlığı
Tuşba/VAN
sahozturk13@gmail.com*

ÖZET

Elazığ Eski Hükümet Konağı, Elazığ Merkez Çarşı Mahallesi'nde yer almaktadır. I. Ulusal Mimarlık üslubunun Elazığ'daki ilk örneklerinden biri olan yapı, yarı bodrum kat üzeri iki kat olmak üzere üç kattan oluşmuştur. Yapı, doğu-batı yönüne uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Hükümet Konağı, 1896 yılında dönemin Elazığ Valisi Enis Paşa tarafından inşa edilmiştir. İnşa edildiği tarihten 2022 yılına kadar çeşitli işlevler verilerek her dönemde kullanılmıştır.

Yapı, gerek plan ve gerekse cephe düzeni açısından tamamen simetrik olarak tasarlanmıştır. Zemin katın kuzey ve güney giriş bölümleri aynı genişlikte yapının ortasında doğu ve batı yönlerine bina boyunca devam eden koridor ile ortada kesilmektedir. Zemin kat orta koridorun her iki yanında yer alan ve kuzey güney doğrultusunda gelişen dikdörtgen mekânlar aynı aks üzerinde plan düzenlemeye sahiptir. Üst kat, zemin kat ile benzer mimari planlamaya sahiptir. Yapının güney ve kuzey cephesi doluluk boşluk oranı, pencere yatay ve düşey sıralanması, saçak yapısı ve dışa doğru yapılan çıkıntılar ile oldukça hareketlidir. Batıya ve doğuya bakan yan cepheler ön ve arka cephelere nazaran daha sadedirler. Yapıda malzeme olarak; kerpiç, kesme taş, tuğla, moloz taş, metal ve ahşap kullanılmıştır.

Elazığ Eski Hükümet Konağı; mimari açıdan olduğu kadar, toplumun geçmişinde önemli görevlerin yerine getirildiği, devletin önemli kişilerini ağırladığı bir yapıdır. Yapının 2007-9 yılları arasında onarımı Başbakanlık TOKİ Kurumu tarafından yapılmıştır. 2009-2022 yılları arasında kentteki birçok sosyal ve kültürel amaçlar için kullanılan yapı, günümüzde Elazığ Hükümet Konağı olarak kamu hizmeti vermek amacıyla kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Eski Elazığ Hükümet Konağı, Ulusal Mimarlık, Onarım, Kullanım, Elâzığ Kent Müzesi.

An Evaluation on Former Elazığ Government Office's Excavation-Project-Application and Functionalization

ABSTRACT

Former Governmental Office of Elazığ is located at Elazığ's Downtown, Çarşı Quarter. The building which is one of the early examples of National Architecture style is consisted of three floor, as one half-basement and two floors upstairs. The building has a rectangular plan sweeping east-west direction. The Government Office was built by Enis Paşa, then Governor of Elazığ in the year 1896. It has been used for various purposes from the built date until the year 2022 uninterrupted.

Both from layout and frontal view aspects, the building has completely been designed as symmetric. In the middle of the building, north and south entrance sections of the ground floor intersect with the same width east-west corridor extending across the building. Rectangular spaces spreading two sides of the corridor in the direction of north and south direction in the ground floor are in the same layout design with the same axle. Upper floor has similar architectural planning with the ground floor. South and north fronts of the building are quite brisk with their space/fullness proportion, horizontal and vertical

echelon of windows, entablature system and cantilevers. Side fronts on the west and east are plainer than front and back facades. As for material, adobe, ashlar, brick, rubblestone, metal and wood are used in the construction.

Former Governmental Office of Elazığ is a building where important tasks had been fulfilled in the past and had hosted officials besides being significant from architectural aspect. Renovation of the building was done by Government's Housing and Development Administration between years 2007 and 2009. The building which was used for many social and cultural purposes between the 2009 and the 2022, has been serving as Elazığ Governmental Office.

Keywords; Former Governmental Office of Elazığ, National Architecture, Renovation, Usage, Elâzığ City Museum.

1.GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda mimaride başlayan batıya yönelik 1839 yılında Tanzimat'ın ilanından sonra kültürel alanın her boyutunda hız kazanmıştır. Batıdaki yönetim biçimi siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda bir takım gereksinimler ile ulusal mimarimizi etkilemiştir (Sözen, 1984, s. 27-41).

Osmanlı Devleti'nin batılılaşma yolunda yaptığı girişimler, toplumun yapısını ve mimariyi ciddi bir şekilde değiştirmiştir. Bu değişimde ilk olarak kamu yapıları olan belediye ve hükümet binaları, sanayi mektepleri, hastaneler, demir yolları, banka yapıları yerini almıştır. XX. yüzyıl başlarında inşa edilen Elazığ Hükümet Konağı I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin ilk örnek yapılarından biridir. Bu dönem, XIX. sonlarından başlayarak 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile hızlanan ve 1930 yılının sonuna kadar devam eden mimarlık dönemini kapsamaktadır (Fırat, 2005, s. 347).

Fotoğraf-1,2: Eski Elazığ Belediye Binası (1930) ve Eski Ermeni Protestan Kilisesi Güneydoğu Genel Görünüşleri (Anonim)

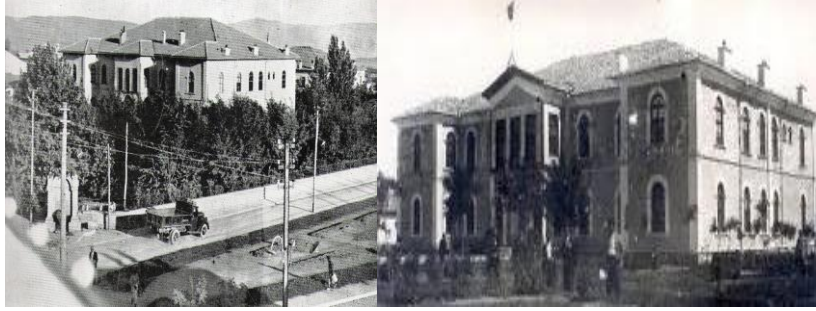
XIX. yüzyılın başlarından itibaren Harput merkezinden Elazığ'a doğru başlayan göç ile yeni kurulan ve hızla büyüyen şehir merkezinde çok sayıda dönemin mimari özelliğinde sivil, askeri ve dini mimari yapılar inşa edilmiştir. Elazığ'da ilk olarak yapılan imar planı çalışmalarında önce Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yapılmaması ve Elazığ Kent İmar Planı'nda korunması gerekli yapıların belirtilmemesinden dolayı günümüzde ayakta kalan ve tescil edilen birkaç yapının dışında tüm tarihi yapılar yok olmuştur. Günümüzde Elazığ şehir merkezinde ayakta kalan tescilli tarihi yapı örneklerinden biri ise Eski Hükümet Konağı'dır (Öztürk, 2007, s. 524-436).

Restorasyon çalışmaları 2007-8 yılları içerisinde Başbakanlık TOKİ tarafından başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Elazığ Eski Hükümet Konağı'na ait mimari koruma proje ve bilimsel kazı ve uygulama mesleki denetimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Şahabettin Öztürk tarafından yapılarak tamamlanmıştır. Günümüzde 2022 yılında yapılan işlev değişikliğine yapılarak Elazığ Kent Müzesi işlevine uygun olarak hizmet vermektedir.

2- YAPININ İNCELENMESİ

2.1- KONUMU

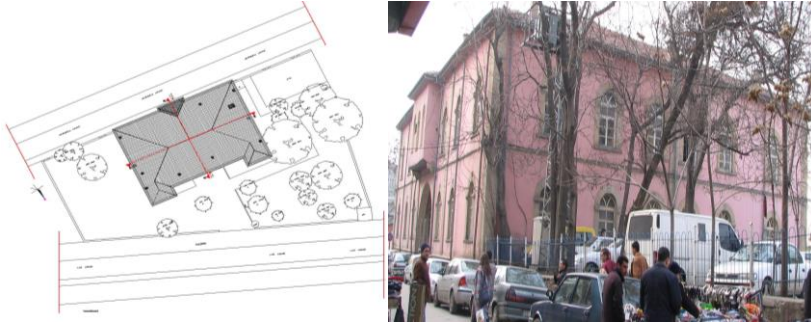
Elazığ Eski Hükümet Konağı, şehir merkezi Çarşı Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne aittir. Ayrık planda üç katlı kiremit kırma çatılı olarak inşa edilen yapının güneyi Ardıçoğlu Caddesi, kuzeyi Gazi Caddesi doğu ve batısı ise ara sokaklar ile çevrelenmiştir. Günümüzde tapusu 269 ada, 18 pafta, 13 parsel de yer almaktadır (Çizim:1).

Fotoğraf-3,4: Eski Elazığ Belediye Binası (1930) ve Eski Elazığ Hükümet Konağı Kuzeybat Genel Görünüşü (Anonim)

Yapının bahçesinde çok sayıda Çam ve Akasya ağaçları düzensiz bir şekilde sıralanmıştır. Yapının etrafını çevreleyen bir metre yüksekliğindeki bahçe duvarı; beton harpuştalı ve belli aralıklarla yekpare babalar arası dekoratif demir parmaklıdır. Yapı bahçe ana giriş kapısı dönem mimari özelliğinde iki ana baba ayaktan oluşmaktadır. Babalar kavisle daralan profil başlıklarla son bulur. Taş yapılı babalar arasında çift kanatlı sivri kemerli metal kapı yer almaktadır.

Hükümet Konağı'nın kuzeybatı çevre duvarının köşesinde oldukça dekoratif yonu taşa inşa edilmiş günümüzde tamamıyla yıkık olan abidevi bir çeşme yer almaktadır (Çizim:1; Fotoğraf:1).

Çizim-1:Eski Elazığ Hükümet Konağı Vaziyet Rölöve Planı (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-5:Eski Hükümet Konağı Güneydoğu Görünüşü (Ş. Öztürk)

2.2-TARİHÇESİ

Elazığ Eski Hükümet Konağı, özgün yapım kitabeleri giriş kapısının her iki yanında yer alan yuvarlak kemerin üst bölümünde kare planlı iki kitabeden oluşmaktadır. Günümüzde yok olan bu kitabelerin batıdaki kitabedeki yazı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak doğudaki kitabede Elazığ Eski Hükümet Konağı, 1896 (H-1312) yılında dönemin Elazığ Valisi Enis Paşa tarafından inşa edildiği ve hacı Hayrı tarafından yapıldığı bilinmektedir.

Fotoğraf-6,7:Eski Hükümet Konağı Giriş-Kibabe Görünüşü (Anonim)

Hacı Bayrı'nın yapının mimari, yoksa kitabeyi yazan hattat olduğu kesin olarak bilinmemektedir (Sunguroğlu, 1958, s. 216-218).

KİTABE

Hami-i din-i Mübin hazret-i sultan Hemit,
Devlet-ü milleti ihyaya kılup sa'yı mezid.

Eyledi kişver-i islami seraser imar,
Şevket-i devlet allah için etti teşyid.

Beyt-i mamur-i huda kengere-i arş-ı azim.
Daim oldukça ola ömr-i hümayunu medid.

İşte bu daireyi bende-i hasülhas,
Eyledi niyet-i halisle bina ve temhid.

Yani Vali-i mühamperver Enis Paşa kim,
Eder afalini Tevfik-i ilahi teyid.

Gösterir himmetini halka bu bünyad-ı cesim.
Bu eserle okuruz namını ta yevm-i vaid.

Kılık-i zerrin ile tarihi yazılsun Hayri,
Menşei adl ede şu daireyi rabbi Mecid. (1312), (Sunguroğlu, 1958, s. 195).

Fotoğraf-8: Eski Hükümet Konağı Kuzey Görünüşü (1930), (Anonim)

Elazığ Eski Hükümet Konağı'nın yapıldığı dönemin tüm mimari ve fonksiyonel özelliklerini gösteren en önemli belgelerden biri 1930 yılında çekilen fotoğraftır (Fotoğraf:7). Bu fotoğraf binanın kuzey ana girişindeki mimari bölümün sonraki yıllarda yıkıldığı ve ayrıca yapının çatı, baca, saçak ve bahçe ana girişi hakkında bilgi vermektedir (Anılardaki Elazığ, C.I, 2002, s. 76).

Yapı, Ankara Gayri Menkul Eski Eserler ve Abadiler Yüksek Kurulu kararı no: 7109 sayılı karar ve Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu tarafından 28.03.1985 tarih ve 814 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurul Müdürlüğü Envanter No: 23.00.00-1).

Yapı, 1984 yılına kadar Elazığ Eski Hükümet Konağı, 2002 yılına kadar Elazığ Polis Karakolu 2006 yılına kadar da polis noktası 2008-09 yılları arası kültür, sanat sergi ve diğer birçok sosyal kültürel çalışmalarda, 2009-2021 yıllar arası Elazığ Hükümet Konağı olarak kullanılmıştır. 2022 yılında Elazığ Hükümet Konağı Elazığ kent Müzesi işlev değişikliği yapılarak günümüzde kullanılmaktadır.

3. KAZI ÇALIŞMALARI

Elazığ Eski Hükümet Konağı inşa edildiği 1896 yılından 2006 yılına kadar birçok işlevde kullanılmıştır. Bu süre içerisinde deprem vb. olumsuz etkilerin sonucunda yapının kuzey giriş bölümü tamamiyle yıkılmıştır.

Fotoğraf-9,10: Eski Hükümet Konağı Bodrum Giriş Kapısı Görünüşü (Ş. Öztürk)

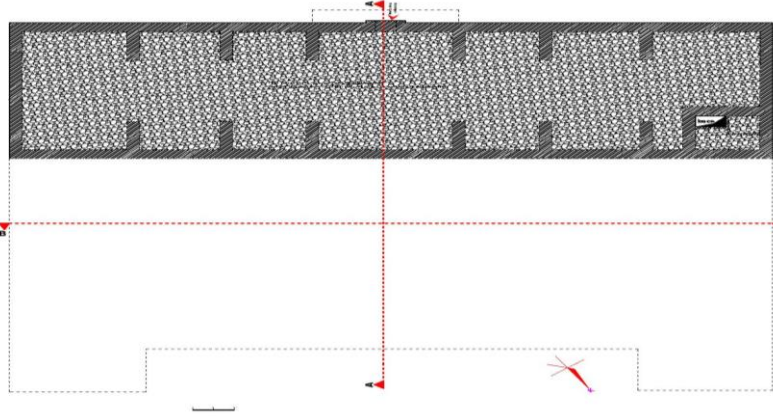
Bodrum katı tamamiyle hafriyat ile doldurularak işlev dışı bırakılmış, zemin ve üst katlarındaki bazı mekânları büyütmek amacıyla iç duvarlar kaldırılmış ve yapının iç ve dış duvarları çimento katkılı kireç harcı ile sıvanmış, taban ve tavan döşemelerinin tümü özgün olmayan malzeme ile yeniden onarılmıştır.

Elazığ Eski Hükümet Konağı'nın dış beden duvarları temel seviyesini yol kotunu ve tamamiyle hafriyatla doldurulan bodrum katının mimari yapısını ortaya çıkartmak üzere araştırma kazısı yapılmıştır.

Fotoğraf-11-13: Eski Hükümet Konağı Bodrum Kat Kazı Çalışma Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Yapılan kazı çalışması Elazığ Müzesi elemanlarının gözetiminde yüklenici firmanın kalifiye ustaları 15 iş günü çalışması sonucunda tamamlanmıştır. Kazı sonucunda yapının güney bölümü doğu batı istikametinde yeni mimari bölümler ortaya çıkmıştır (Çizim:2; Fotoğraf:9-13).

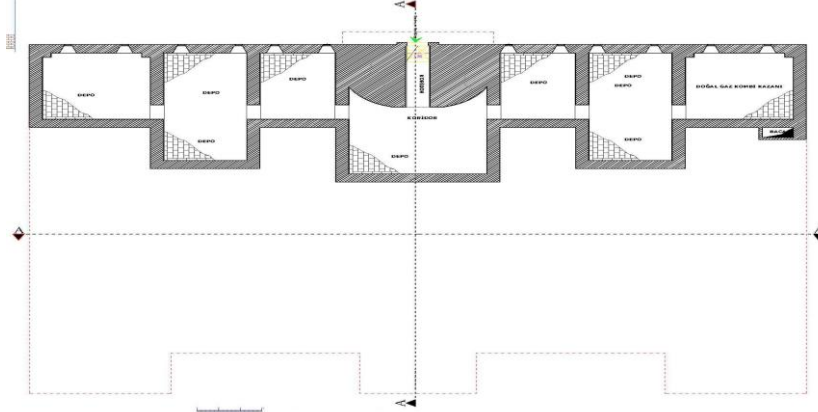

Çizim-2: Eski Elazığ Hükümet Konağı Bodrum Kat Rölöve Planı (Ş. Öztürk)

4.YAPININ İNCELENMESİ

4.1.Plan

Elazığ Eski Hükümet Konağı, bodrum kat üzerine iki kat olmak üzere üç kattan oluşmuştur. Yapı, 26.04x36.74 m. ölçülerinde doğu-batı yönüne uzanan dikdörtgen bir plana sahiptir. Kargir olarak inşa edilen yapının çatı sistemi kırma bir düzenleme ile Marsilya tipi kiremit ile örtülüdür (Çizim:3-6; Fotoğraf:32,33).

Çizim-3: Eski Elazığ Hükümet Konağı Bodrum Kat Rölöve Planı (Ş. Öztürk)

Yapı gerek plan gerek cephe düzeni olarak simetrik olarak tasarlanmıştır. Kuzeye bakan ön cephede zemin hizasında bir, güneye bakan arka cephede ise daha yüksek bir kotta olmak üzere yapının iki girişi vardır. Kuzey ana girişinin iki yanındaki bölümün öne taşırılarak yükseltilmesi, yapı üslubunu belirleyici önemli cephe ve kütle özellikleri arasındadır.

Bodrum katta; güney cephesinin tam ortasında aynı eksen üzerinde zemin kat giriş kapısı platformunun alt bölümündeki 1.00 m. genişlikteki tek kanatlı yuvarlak kemerli bir kapı ile koridora giriş sağlanır. Koridor, 1.20x4.53 m. ölçülerindeki kuzeye doğru eğimli olarak devam ederek 4.97x6.39 m. ölçülerindeki hole ulaşılır.

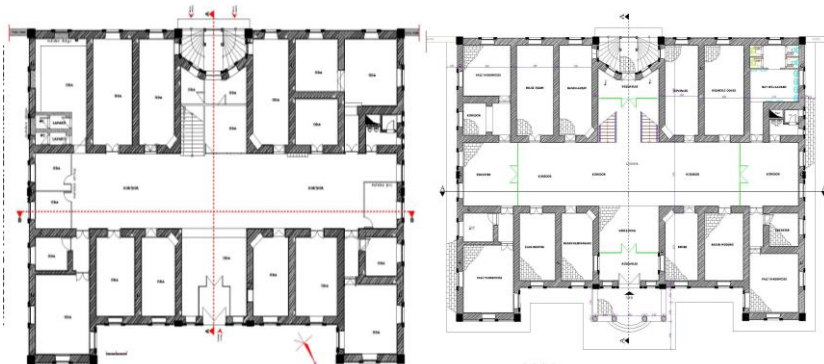
Bodrum katın ortasında yer alan bu mekânın güneyi her iki yönde dışbükey bir kavis yaparak şekillenmiş, doğu ve batısı simetrik olarak tasarlanmış üçer farklı büyüklükte toplam altı kısımdan oluşmuştur (Çizim:3; Fotoğraf:14,15).

Bodrum katın batı bölümündeki son mekânın kuzeybatı köşesinde 0.90x1.60 m. ölçülerinde bir tesisat bacası yer almaktadır. Bodrum kat güney ve kuzey cepheleri arasındaki kottan dolayı kuzey güney istikametinde tümü kullanılmamıştır. Bu bölümün doğusunda yer alan 1.10 m. genişliğindeki açıklık ile 3.47x4.91 m. ölçülerindeki mekâna girilir.

Fotoğraf-14,15: Eski Hükümet Konağı Bodrum Kat Onarım Sonrası İç Mekan Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Mekânın güney beden duvarı üzerinde iki adet mazgal pencere, kuzeydoğu köşesindeki 1.10 m. genişliğindeki açıklık ile doğudaki başka daha büyük bir mekâna geçilir. Bu mekân 3.81x7.97 m. ölçülerinde dikdörtgen formunda biçimlenmiştir. Bu bölümün güney beden duvarı üzerinde iki adet benzer mimari özellikte mazgal pencere yer alır. Bu mekânın doğu duvarının ortasında 1.10 m. genişlikteki açıklık ile 4.91x4.99 m. ölçülerindeki mekâna geçilir.

Çizim-3,4: Eski Elazığ Hükümet Konağı Zemin Kat Rölöve-Restorasyon Planları (Ş. Öztürk)

Mekânın güney beden duvarının her iki köşesi 0.40 m. içerlek olarak tasarlanmış ve duvar üzerinde iki adet diğer iki mekânda olduğu gibi mazgal pencere bulunmaktadır. Bodrum katın zemini yonu taş kaplaması tüm duvar ve tavanı ise kireç harcı üzeri badanalıdır.

Günümüzde bodrum katı tesisat odası ve depo olarak kullanılmaktadır (Çizim:3; Fotoğraf:14,15). Zemin kata; kuzey ve güney cephelerinin tam ortasında yer alan iki kapı ile girilmektedir.

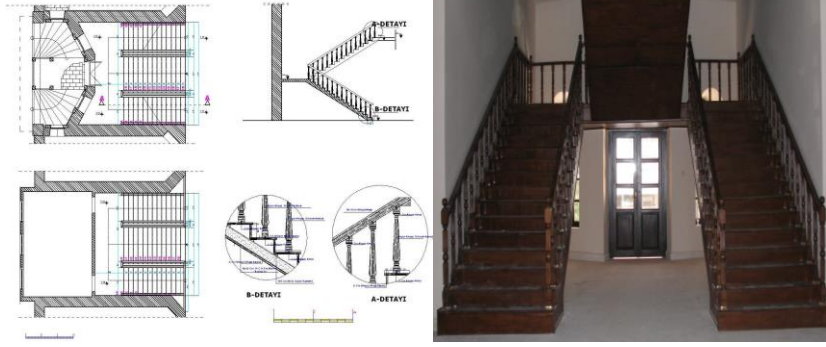
Fotoğraf-16,17: Eski Hükümet Konağı Kuzey-Güney Giriş Onarım Sonrası Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Güney zemin kata, iki adet simetrik yapı 2.08 m. kol genişliğindeki sekiz basamaklı döner merdivenle dikdörtgen form 1.92x3.31 m. ölçülerindeki platform üzerine çıkılmaktadır. Bu platformun kuzeyinden çift kanatlı bir kapı yardımıyla zemin kata girilmektedir. Platformun güneyinde 0.80 m. yüksekliğinde dört adet yekpare taş dikmeler arasında dekoratif metal korkuluklar yer almaktadır.

Fotoğraf-18,19: Eski Hükümet Konağı Zemin Kat Onarım Sonrası Koridor Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Bu alan Elazığ Valisi'nin ve İl'i ziyaret eden devlet büyüklerinin Elazığ halkına hitap ettiği bölüm olarak kullanılmıştır (Çizim:4; Fotoğraf:16). Hükümet Konağı'nın zemini ana giriş kapısının kuzeyinde yapının tam ortasından sağlanır. Zemin kat planında ortadan dışarıya taşan bölüm, zemin katın kuzey ana girişini oluşturmaktadır.

Çizim-5:Merdiven Plan ve Detayları; Fotoğraf-20: Eski Hükümet Konağı Merdiven Onarım Sonrası Görünüşü (Ş. Öztürk)

İki adet yarım yuvarlak formundan oluşan 3.50x7.71 m. ölçülerindeki basamakla çıkılan giriş bölümü yer almaktadır. Başlı başına tek bölüm gibi kendini hissettiren giriş bölümü dört sütunu serbest ve üzeri yuvarlak kemer ile çevreli arkadaki dört sütun ise duvarla birleşiktir. Bu sütunlar üzerinde yer alan üst kat kapalı bir mekâna dönüşerek çatı sistemi ile sonuçlanmaktadır.

Fotoğraf-21: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Merdiven Görünüşü (Ş. Öztürk)

Zemin katına giriş 2.40 m. genişlikteki çift kanatlı ahşap kapı yardımıyla 6.35x6.88 m. ölçülerindeki giriş ana holüne girilir. Giriş kapısının her iki yanında birer ve doğu ve batı yanlarındaki mekânların aydınlatmak amacıyla birer benzer mimari özelliklerden oluşan toplam dört mazgal pencere yer almaktadır.

Ana giriş holünü doğu batı istikamette tam ortadan bölen 5.91x 35.30 m. ölçülerindeki koridor ile birleşmektedir. Zemin katın orta koridorun her iki doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda gelişen dikdörtgen mekânlar aynı aks üzerinde simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Kuzey cephenin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerindeki mekânlar diğer mekânlardan daha büyük ve kuzey giriş bölümünün dışa taşkın bölümü kadar dışa taşıntı planlamaya sahiptir.

Ana koridorun güneybatı köşesindeki mekânın içerisindeki daha küçük kısma giriş koridordan sağlanmış olup, aynı mekânın üst bölümü ile birlikte Wc olarak tasarlanmıştır (Çizim:3,4; Fotoğraf:18,19). Ana giriş holünü tam karşısında ve üç kollu dekoratif süslemeli bir ahşap merdiven ile üst kata ulaşım sağlanmaktadır. Merdiven zemin katta 1.94 m. genişlikteki iki yan merdivenler sahanlığa kadar devam eder, sahanlığın ortasında yer alan 2.35 m. genişlikteki tek kol yardımıyla üst kata çıkılır (Çizim:5; Fotoğraf:20,21).

Çizim-6,7: Eski Elazığ Hükümet Konağı Zemin Kat Rölöve-Restorasyon Planları (Ş. Öztürk)

Üst katta, zemin katın kuzey giriş bölümünün üstü koridor, güney giriş bölümünün üzeri ise mekâna dönüşmektedir. Bu mekân güneye doğru çıkma yaparak adeta cephede bir konsol görevini oluşturmaktadır. Üst kat koridorlarının kesişme bölümleri dört köşede pahlandırılmıştır. Bu mimari farklılığın dışında genel olarak zemin kat ile benzer mimari planlamaya sahiptir. Koridorun doğu ve batı uçlarında ikişer ile koridorun kuzey ucunda üç yanlarda ise birer aynı genişlik ve özellikte pencereler ile koridor aydınlanmaktadır (Çizim:6,7; Fotoğraf:22-24).

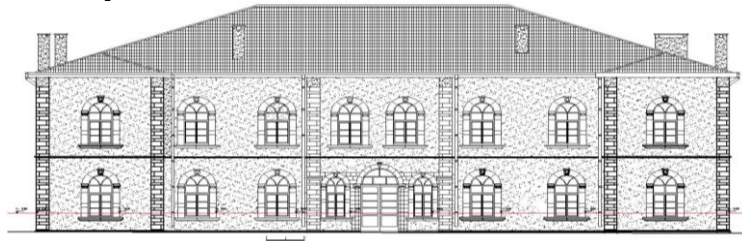

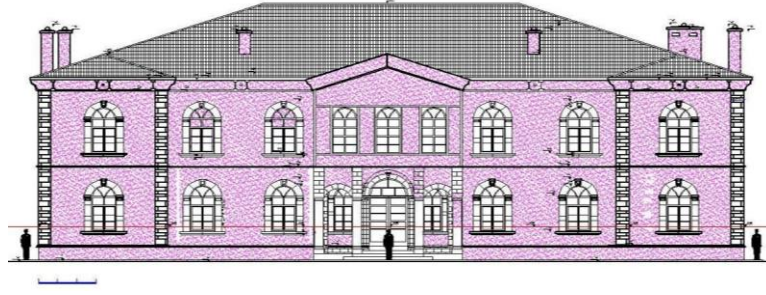
Fotoğraf-22-24: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Üst Kat Koridor Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Yapının alt ve üst pencerelerinin tümü aynı yatay ve düşey aks üzerinde aynı formda, çift kanatlı, yonu taş söveli ve mazgal şeklinde planlanmıştır.

4.2. Cepheler

Hükümet Konağı'nın kuzey ön ana giriş cephesi 36.74 m. uzunluğunda simetrik olarak planlanmıştır. Ana giriş cephesi diğer cephelere göre daha hareketli bir yapıya sahiptir. Cephe zeminden 0.74 m. yüksekliğindeki subasman seviyesine kadar dört sıra halinde kesme taş ile inşa edilmiştir.

Çizim-8,9: Eski Elazığ Hükümet Konağı Kuzey Cephe Rölöve-Restorasyonu (Ş. Öztürk)

Subasman ile beden duvarları başlangıcı 0.10 m. kalınlığında 0.10 m. genişliğinde kesme taş ile bir bant şeklinde yapının tüm cepheleri çevrelenmiştir. Zemin ile üst kat arasında ise aynı bant yapının tüm cephelerinde tekrar etmiştir. (Çizim:8,9; Fotoğraf:25,26).

Fotoğraf-25: Eski Hükümet Konağı Kuzey Cephe Onarım Öncesi Görünüşü (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-26: Eski Hükümet Konağı Kuzey Cephe Onarım Sonrası Görünüşü (Ş. Öztürk)

Kuzey cephesinin doğu, batı ve orta giriş bölümü 3.00 m. derinliğinde dışa taşıntılı olarak inşa edilmiştir. Cephenin dışa taşıntılı doğu ve batı bölümlerinin köşeleri 0.68 m. genişliğinde 0.07 m. dışa taşkın kesme taş ile cepheye düşeyde hareketlilik kazandırılmıştır.

Fotoğraf-27,28: Eski Hükümet Konağı Onarım Doğu Cephe Onarım Öncesi-Sonrası Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Aynı hareketlilik yapının doğu ve batı cephelerinde üçer kez güney cephesinde ise altı kez tekrar etmiştir. Her iki köşedeki dışa taşıntılı bölümün zemin ve üst katlarında yuvarlak kemerli birer pencere yer almaktadır. Kuzey giriş bölümünün zemin katı sütunlar üzerinde inşa edilmiştir. Ortadaki daha geniş ve yüksek olmak üzere üç kemer ile bu kemerler üzerinden yer alan üst kattaki üç adet yuvarlak kemer pencere düzenlenmesine sahiptir (Çizim:8,9; Fotoğraf:25,26).

Çizim-10,11: Eski Elazığ Hükümet Konağı Doğu Cephe Rölöve-Restorasyonu (Ş. Öztürk)

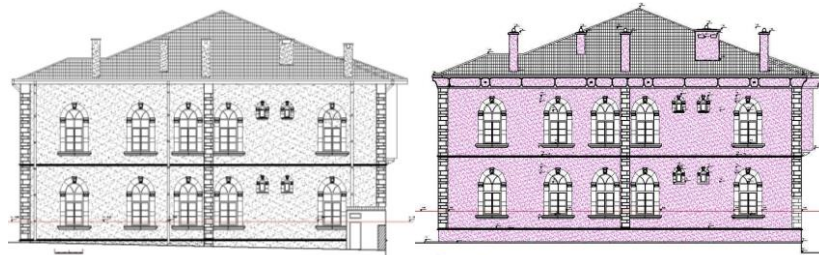
Giriş bölümü çatı katı ise üçgen bir planlamayla sonuçlanmaktadır. Kuzey cephesinin dışa taşıntılı bölümleri arasında kalan her iki alan, ikisi zemin kat, ikisi ise üst katta olmak üzere, aynı aks üzerinde yer alan benzer özelliklere sahip yuvarlak kemerli sekiz pencere yer almaktadır. Yapının tüm cephelerinin beden duvarları üst katta 0.43 m. genişliğinde 0.68 m. yüksekliğinde dışa taşıntılı iç bükey saçak ile Marsilya kaplamalı kırma çatıya geçiş yapmaktadır.

Batı ve doğu cepheler; 26.04 m. genişliğinde olup, ön cepheye nazaran daha sade yapıdadır.

Fotoğraf-29,30: Eski Hükümet Konağı Batı Cephe Onarım Öncesi-Sonrası Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Doğu cephesi, zemin ve üst katında aynı yatay ve düşey aks üzerinde toplam on iki benzer mimari özelliklere sahip yuvarlak kemerli pencereler yer almaktadır. Batı cephesi doğu cephesi ile ortadaki iki küçük yuvarlak kemerli pencerenin dışında tamamen aynı mimari özelliklere sahiptir (Çizim:10-13; Fotoğraf:27-30).

Çizim-12,13: Eski Elazığ Hükümet Konağı Batı Cephe Rölöve-Restorasyonu (Ş. Öztürk)

Güney cephesi; yapının diğer cephelerine göre arazinin kotundan dolayı subasman seviyesinden 1.00 m. daha yüksektir. Cephenin ortasında yer alan giriş bölümü simetrik olarak doğu ve batı yandan iki adet döner merdiven ile cepheden daha içerlek zemin kat seviyesine ulaşılmaktadır (Çizim: 15,16; Fotoğraf: 31,32).

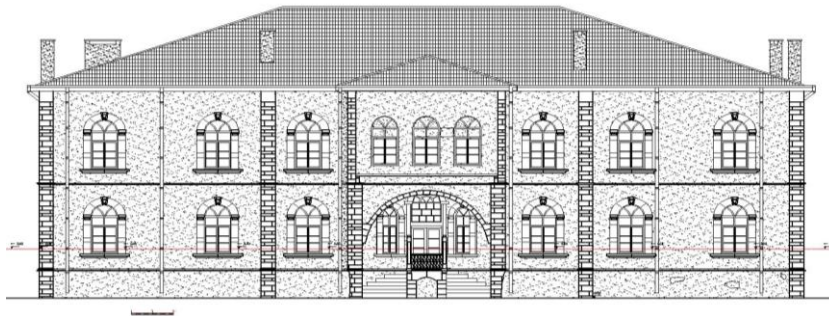
Fotoğraf-31,32: Eski Hükümet Konağı Onarım Güney Cephe Onarım Öncesi-Sonrası Görünüşleri (Ş. Öztürk)

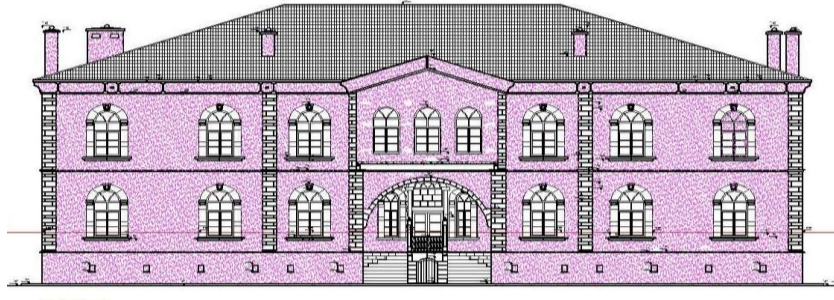
Giriş kapısının her iki yanında birer pencere yer almaktadır. Bu bölümde yer alan platformun güneyinde yekpare taş dikmeler ile metal korkuluk bulunmaktadır.

Giriş kapısının altında ise bodrum kata girişi sağlayan yuvarlak basık kemer yapıları bir kapı yer almaktadır. Güney cephesinin zemin kat bölümü cephede yuvarlak bir kemer ile dıştan çevrelenmektedir.

Cephenin giriş bölümü üst katta iki konsol çıkma ile 0.80 m. dışa taşıntılı olarak tasarlanmıştır. Üst kat konsol bölümü kuzey cephe üst bölümü ile aynı düzenlemeye sahiptir. Cephe giriş bölümünün her iki yanı zemin ve üst katlarda aynı üst akslar üzerinde yer alan toplam 12 adet pencere yer almaktadır. Bodrum kat aynı pencere aksları üzerinde yer alan aynı genişlikte daha az yükseklikte ve üzeri düz lentolu geçiş ile düzenlenmiştir. Cephedeki diğer düzenlemeler yapının kuzey cephesindeki ile aynı mimari özelliklere sahiptir.

Yapının tüm cepheleri horasan harç ile sıva yapılmıştır. Cephelerdeki pencereler ve giriş kapıları kesme taştan 0.07 m. dışa taşıntılı 0.36 m. genişliğindeki yuvarlak kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Kemerin üzengi ve kilit taşları dekoratif süslemeli ve dışa 0.02 m taşıntılı olarak inşa edilmiştir. Pencerelerin denizlikleri kesme taştan dışa taşıntılı pahlı ve çift kanatlı olarak inşa edilmiştir.

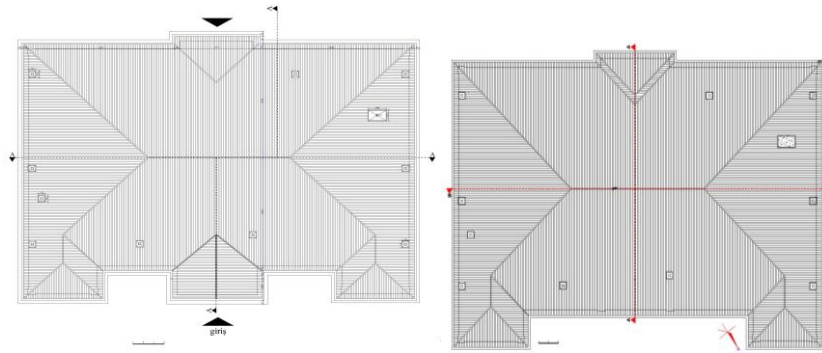

**Çizim-15,16: Eski Elazığ Hükümet Konağı Güney Cephe Rölöve-
Restorasyonu (Ş. Öztürk)**

4.4. Çatı Planı

Elazığ Eski Hükümet Konağı'nın dikdörtgen planlı kırma çatısı 28.24x38.59 m. ölçülerindedir. Marsilya tipi kiremit çatı üzerinde bir adet 1.18x1.80 m. ölçülerinde ve dokuz adet 0.70x070 m. ölçülerinde kara planlı toplam 10 adet baca yerleştirilmiştir (Çizim: 17,18; Fotoğraf: 44,45).

**Çizim-17,18: Eski Elazığ Hükümet Konağı Güney Cephe
Rölöve-Restorasyonu (Ş. Öztürk)**

4.5.Süsleme

Elazığ Eski Hükümet Konağı, son derece yalın olarak inşa edilmiştir. Cephelerindeki pencere ve giriş kapıları taş yapılı söve ve kemerlerde yer alan dekoratif mimari süsleme dışında herhangi bir süslemeye rastlanmamıştır (Fotoğraf: 33-35).

**Fotoğraf-33-35: Eski Hükümet Konağı Onarım Güney Cephe Onarım
Öncesi-Sonrası Görünüşleri (Ş. Öztürk)**

5. MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ

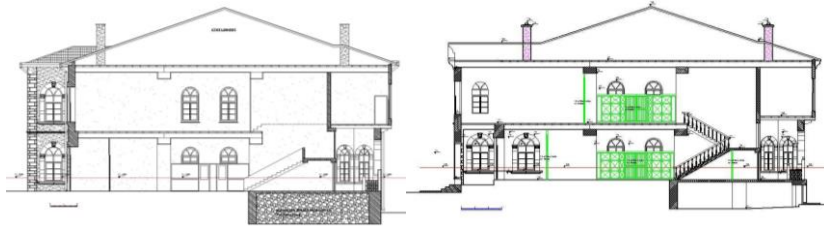
Hükümet Konağı'nda kullanılan yapım malzemeleri yakın zamanda yapılan onarım çalışmaları sırasında net olarak tespit edilmiştir (Çizim: 19-22).

Yapıda malzeme olarak; moloz taş, yonu taş, betonarme, Marsilye kiremit, tuğla, kerpiç, küp (parke) taş, metal ve ahşap kullanılmıştır. Bağlayıcı malzemesi olarak kireç harcı, sıva olarak Horasan harcı kullanılmıştır (Fotoğraf: 46-48).

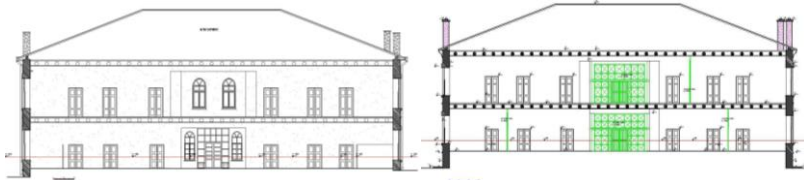

Fotoğraf-36,37: Eski Hükümet Konağı Kerpiç Duvar Onarım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Moloz taş; bodrum kat ve yapının beden duvarlarında dolgu duvar tekniğinde, beden duvarı yapımında, Yonu Taş; zemin üst kat köşe ve düşey cephe çıkıntıları, kapı ve pencere sövelerinde, zemin kat subasman bölümü, bodrum, zemin kat taban kaplaması, tretuvarlarda, çevre duvar yapımında, kuzey, güney giriş sahanlıklarında, kuzey giriş sütun ve kemer yapımında kullanılmıştır (Fotoğraf: 37).

Çizim-19,20: Eski Elazığ Hükümet Konağı Rölöve-Restorasyon A-A En Kesitleri (Ş. Öztürk)

Çizim-21,22: Eski Elazığ Hükümet Konağı Rölöve-Restorasyon B-B Boy Kesitleri (Ş. Öztürk)

Kerpiç Malzeme; üst kat iç duvarların bir bölümünde 0.25x0.25x0.10 m. ölçülerinde kerpiç malzeme kullanılmıştır. Tuğla; ara bölme duvar inşasında, Marsilye Kiremit; çatı kaplaması ile baca şapka yapımında kullanılmıştır (Fotoğraf: 38-40).

Fotoğraf-38-40: Eski Hükümet Konağı Kerpiç, Rabis Teli Kullanım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Metal Malzeme; bodrum, zemin kat pencere korkulukları, çevre duvarı ana giriş kapısı ile babalar arasındaki parmaklık korkuluklarında, rabis teli olarak duvar yüzeylerinde, kemer gergi çubuklarında, yağmur oluklarında, giriş kapısı kanatlarında ve yapının köşelerinde metal kılıçlama hatıl gergilerinde, kapı ve pencere doğrama aksesuarlarında kullanılmıştır (Fotoğraf: 50).

Fotoğraf-41-43: Eski Hükümet Konağı Ahşap Doğrama Kullanım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-41-45: Eski Hükümet Konağı Marsilya Kiremit Çatı Kullanım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Ahşap Malzeme; Kapı ve pencere doğramalarda üst, zemin kapılar taban parke kaplamasında, tavan kaplamasında merdiven yapımında, katlar arasındaki dikdörtgen kesitli kirişlerde (cisir), iç duvarlarda bazı ara bölümlerdeki hatılarda, döşeme, tavan ve çatı yapımında, Küp (parke) taş; Çevre zemin kaplamasında kullanılmıştır (Fotoğraf: 41-43).

Betonarme; Bodrum kat döşeme kaplamasında kullanılmıştır. Dış duvar kesme taş kaplaması dışında kalan bölümleri horasan harcı kullanılarak sıvanmıştır (Fotoğraf: 46-48).

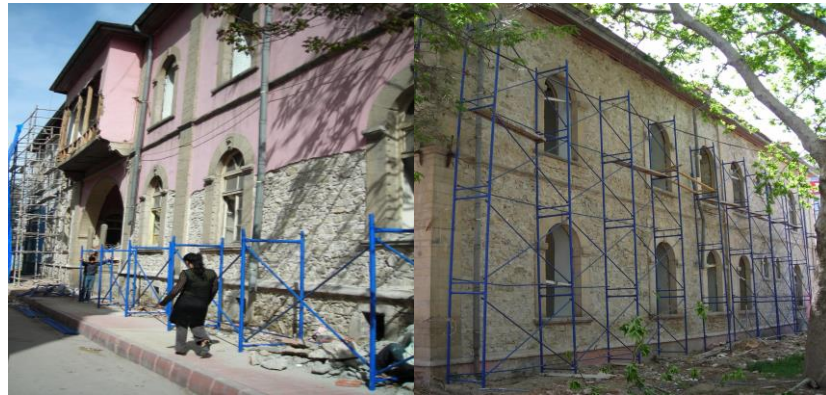
Fotoğraf-46-48: Eski Hükümet Konağı Horasan Harcı Hazırlama Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-49,50: Hükümet Konağı Zemin Küp Taş, Tretuvar Yonu Taş ve Metal Köşe Kılıçlama Gergi Katıl Kullanım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

8. ONARIM ÇALIŞMALARI

Eski Elazığ Hükümet Konağı'nın onarım çalışmaları dönemin Elazığ Valisi olan Sayın Muammer MUŞMAL'ın gayretleri sonucunda Başbakanlık TOKİ tarafından onarımı 2007 yılı Nisan ayında başlamıştır. Onarım çalışmaları Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi teknik elemanlarının, proje müellifi mesleki denetiminde, ilgili yüklenici firma teknik elemanların eş güdüm işbirliği ile yapılarak 2009 yılında tamamlanmıştır.

Fotoğraf-51,52: Eski Hükümet Konağı Cephe Onarım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Elazığ Eski Hükümet Konağı inşa edildiği 1896 yılından 2006 yılına kadar, Hükümet Konağı ve Emniyet Müdürlüğü gibi birçok işlevlerde kullanılmıştır. Bu süre içerisinde deprem vb. olumsuz etkilerin sonucunda yapının kuzey giriş bölümü tamamen yıkılmıştır.

Fotoğraf-53,54: Eski Hükümet Konağı Cephe Onarım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Elazığ Eski Hükümet Konağı'nı korumaya yönelik kullanım projeleri Kent Müzesi'ne dönüştürmek amacıyla 2010, 2015 ve 2022 yıllarında yapılan değişikliklerle Diyarbakır Kültür Varlıklarının Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmış, önce Elazığ Hükümet Konağı günümüzde Elazığ Kent Müzesi olarak hizmet vermektedir.

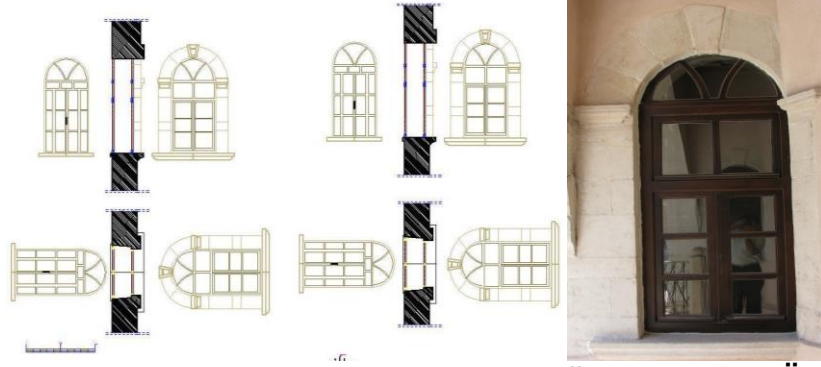
Yüklenici firma koruma raporu kapsamında yapı alanında gerekli can ve mal güvenliğini ve diğer zaruri önlemleri alarak çalışmaya başlamıştır. İlk aşamada yapının beden duvarlarını dış yüzeylerinde ve bodrum katında şantiye şefi (mimar) ve arkeolog denetiminde temizlik ve araştırma kazısı yapılmıştır.

Kazı ve temizlik çalışmalarından sonra ortaya çıkan dış moloz taş beden duvarlarının derz onarımları ile eksik olan duvarların onarımı yapılmıştır (Fotoğraf: 51-56).

Fotoğraf-55,56: Eski Hükümet Konağı Bodrum Kat Onarım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Bodrum katın onarımında öncelikle daha önce hafriyat ile tamamen doldurulmuş tüm mekânların hafriyatı düzenli olarak boşaltılmış, ortaya çıkan mekânların beden duvarları sağlam bir konumda olduğu, tavan döşemesi ise tamamıyla yıkık olduğu tespit edilmiştir. Bodrum katını statik projelerinin ve yapının yapısal statik analizlerini ortaya çıkartmak amacıyla bilimsel statik projeleri hazırlanmıştır. Bu amaçla Dicle Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi İnşaat Mühendislik Bölümü öğretim elemanlarınca hazırlanan bilimsel değerlendirme rapor ve projeleri bölge kurulundan onaylanarak uygulaması yapılmıştır (Fotoğraf:55,56).

Çizim-23,24: Eski Hükümet Konağı Zemin ve Üst Kat Pencere Detayları (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-57: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Pencere Görünüşü (Ş. Öztürk)

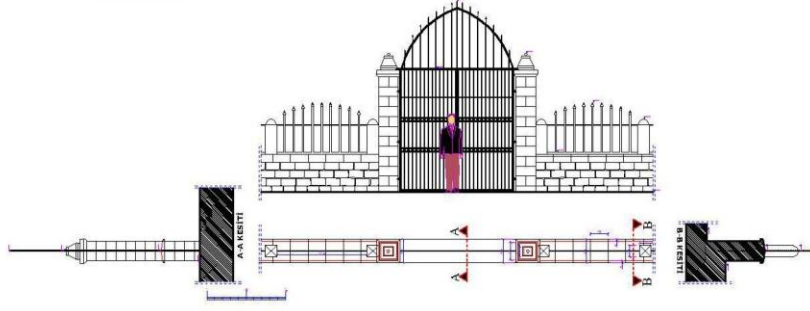
Yapının kuzey ana giriş bölümünde araştırma kazısı yapılmış, kazı sonucunda ortaya çıkan merdiven basamaklar tespit edilmiştir. Bu kapsamda yapı restorasyon projesindeki verilere bağlı kalarak giriş kısmı sütun ve diğer mimari elemanlar yeniden tamamlanmıştır. Yapının tüm dış beden duvarlarında özgün tretuvar kotuna kadar kazı çalışması yapılarak yaklaşık 0.70 m. yükseltilecek zemin kotu güney cephesi hariç ortaya çıkartılarak yapının kapalı drenaj sistemi yeniden inşa edilerek onarılmıştır (Fotoğraf:51-56).

Fotoğraf-58: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Pencere Görünüşü (Ş. Öztürk)

Yapının tüm dış beden cephelerine iskele kurularak dış duvarları iç mekânların tüm duvarlarının çimento katkılı sıvasının raspası uzman teknik elemanların denetiminde yapılmıştır. Raspa sonucunda yapıda kullanılan taş ve kerpiç malzemenin sonradan kapatılan niş ve kapı elemanlar ve kaldırılan duvarların yerleri ile soba baca yuvaları tespit edilerek onarımı yeniden yapılmıştır. Raspa sonucunda ortaya çıkan merdiven tamamıyla betonarme olarak yakın dönemlerde inşa edildiği ve yapının özgün dokusuyla uyumlu olmadığı tespit edilmiştir.

Bu amaçla betonarme merdiven sökülerek orijinaline uygun olarak ahşaptan yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca kapı, pencere doğramalarında eskiyen, onarımı mümkün olmayan, kasa ve kanat doğramaları özenle yapılmıştır. Onarımda kullanılan horasan harcına kendir ilave edilerek iç ve dış duvarlarda tatbik edilmiştir. Kerpiç iç duvarlarda ise tüm duvarların sathı rabis teli tatbiki yapıldıktan sonra horasan harcı uygulaması yapılmıştır.

Çizim-25: Eski Hükümet Konağı Giriş Kapısı Detayları (Ş. Öztürk)

Yapının alt ve üst kat döşemeleri, yuvarlak kesitli ahşap kirişleri (Cisir) tamamıyla sağlam olduğu için bakım ve temizlikleri yapılmıştır. Ancak zemin katın taban kaplaması projesinde belirtildiği şekilde yonu taş kaplaması, zemin kat tavan kaplaması, üst kat zemin kaplaması ile üst kat tavan kaplaması yeniden yapılmıştır.

Fotoğraf-59,60: Eski Hükümet Konağı Çevre Duvarı Yapım ve Onarım Görünüşleri (Ş. Öztürk)

Yapının çatısı kırma çatı tipinde olup, Marsilya tipi kiremitlerin onarımı ve çatı üzerinde yer alan bir ana tesisat bacası ile on adet soba bacaları yeniden inşa edilmiştir. Beden duvarları ile çatı saçağı arasında yer alan kavisli alınlık projesinde belirtildiği şekilde yeniden yapının dört cephesinde yapılmıştır.

Eski Hükümet Konağı'nın elektrik ve makine tesisat armatürleri hazırlanan tesisat projelerine uygun bir şekilde uzman teknik elemanlar denetiminde yeniden yapılmıştır. Yapını tüm duvarlarını boya, badana, ahşap boya, cila yapılarak tamamlanmıştır (Fotoğraf:51-60).

Fotoğraf-60:Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Kuzeydoğu Görünüşü (Ş. Öztürk)

Eski Hükümet Konağı'nın restorasyon çalışmaları yapıldıktan sonra araştırma kazısı sonucunda ortaya çıkan dış çevre zemin kotu dikkate alınarak, çevre düzenleme ve rekreasyon çalışmaları yapılmıştır.

Fotoğraf-61: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Çevre Görünüşü (Ş. Öztürk)

Eski Hükümet Konağı çevresinde sonradan yapılan bekçi kulübesi ve büfeler kaldırılarak, projede olan taş yapılı ferforjeli çevre duvarı yeniden inşa edilmiştir. Yeteri miktarda oturma bankları, kameryalar, çöp kutuları ve yapının güneydoğu köşesine jeneratör yerleştirilmiştir.

Fotoğraf-62: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Çevre Görünüşü (Ş. Öztürk)

Eski Hükümet Konağı'nın 2015 yılında hazırlanan kullanım projesi kapsamında Elazığ Hükümet Konağı işlevini sağlamak amacıyla bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu amaçla zemin katındaki koridorlarda dört adet ahşap paravanlar yerleştirilmiştir. Zemin kattaki engelli wc ilave olarak dört wc ve lavabolar eklenmiştir. Üst katta da aynı değişiklikler yapılmıştır.

Valilik makam odası büyütülmüş ve güney giriş bölümü üzerindeki üst kat odası, makam özel odası ve wc-lavabo olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf:51-64).

Fotoğraf-64: Eski Hükümet Konağı Onarım Sonrası Kuzey Görünüşü (Ş. Öztürk)

Fotoğraf-64: Eski Hükümet Konağı Onarım Çalışmaları Bölge Valilerinin İnceme Görünüşü (Ş. Öztürk)

Hazırlanan işlevlendirme projesinde yapını hem iç mekanları hem de dış çevresinde plan düzenlenmesi Elazığ Kent Müzesi kapsamında hazırlanmıştır.

Çevre düzenleme proje çalışmasında peyzaj çalışması dışında Anfi Tiyatrosu, Sergi Alanı, Kafeterya (Klasik Osmanlı Cam Sera), Yazlık Teras, Kasık Osmanlı Havuz ve Fiskiye yapı elemanları ile donatılmıştır. Yapını bodrum, zemin ve üst katlarındaki tüm mekanlar Harput-Elazığ'ın kentinin antik dönemden günümüze kadar kültürel dokusu kronolojik olarak sözlü, yazılı ve görsel sergilenmiştir (Çizim: 27-37).

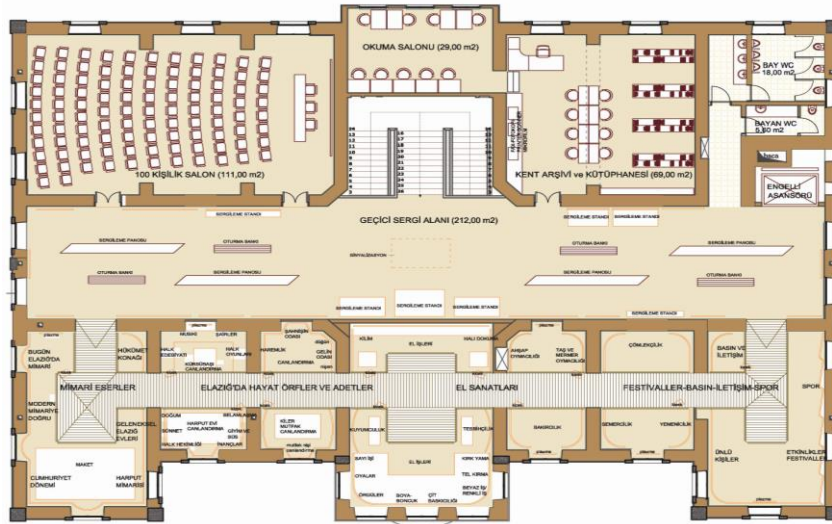
Çizim-26:Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi Vaziyet Planı (Ş. Öztürk)

**Çizim-27: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi
Bodrum Kat Planı (Ş. Öztürk)**

**Çizim-28: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi
Zemin Kat Planı (Ş. Öztürk)**

**Çizim-29: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi
Üst Kat Planı (Ş. Öztürk)**

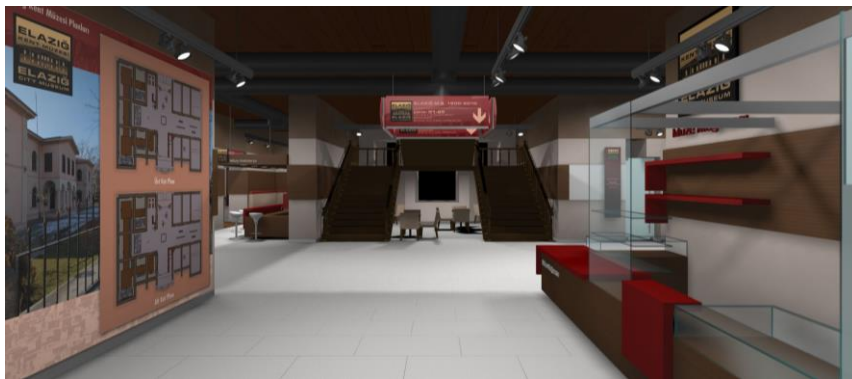
Çizim-30: Eski Hükümet Konağı Kuzeydoğu Görünüşü (Ş. Öztürk)

Çizim-31: Eski Hükümet Konağı Kuzeydoğu Görünüşü (Ş. Öztürk)

Çizim-32: Eski Hükümet Konağı Kuzeybatı Görünüşü (Ş. Öztürk)

Çizim-33: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi Zemin Kat İç Mekan Görünüşü (Ş. Öztürk)

**Çizim-34: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi
Zemin Kat İç Mekan Görünüşü (Ş. Öztürk)**

**Çizim-35: Eski Hükümet Konağı Kent Müzesi
Üst Kat İç Mekan Görünüşü (Ş. Öztürk)**

Çizim-36: Eski Hükümet Konağı Kuzeybatı Görünüşü (Ş. Öztürk)

Çizim-37: Eski Hükümet Konağı Kuzey Görünüşü (Ş. Öztürk)

9. SONUÇ

Elazığ Valisi Enis Paşa'nın 1896 yılında inşa ettiği Eski Hükümet Konağı, I. Ulusal Mimarlık Dönemi mimari özelliğinde inşa edilmiş, Elazığ'daki ilk kamu örneklerinden biridir. Bina konum, plan, cephe ve mimari özellikler bakımından mimarlık ve sanat tarihi açısından oldukça önemlidir. Hükümet Konağı inşa edildiği dönem mimarisinin değerlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan Elazığ kenti içerisindeki Eski Hükümet Konağı inşa edildiği tarihten günümüze kadar birçok değişim geçirmesine rağmen, özgün mimari dokusunu koruyarak gelmiştir. Süreç içerisinde yapının iç bölümünde, bazı değişiklikler yapılmıştır.

Elazığ Eski Hükümet Konağı, mimari açıdan olduğu kadar toplumun geçmişinde önemli görevlerin yerine getirildiği, devletin önemli kişilerini ağırladığı bir yapıdır. Tarih süreci içerisinde Elazığ halkının sosyal, kültürel, sevinç ve kederlerinin yaşadığı yapının günümüze kadar kullanılması oldukça önemlidir.

Elazığ Eski Hükümet Konağı'nın 2007-9 yıllarında yapılan başarılı onarımı sonucunda adeta günümüz Elazığ kültürünün geçmiş hafızası koruyan bir yapıdır. Günümüzde yapının Elazığ Hükümet Konağı olarak hizmet vermesi yapılan onarım çalışmalarının sonucunda adeta kentin bir durak noktası olarak Elazığ halkının hafızasında yer almaktadır.

Elazığ Hükümet Konağı geçmişten bugüne ve geleceğe mimari kültürün aktarılmasında önemli bir köprünün kurulmasına, yeni nesiller için kültürel birikimlerinin sürdürülmesine önemli katkılar sağlamıştır.

10. KAYNAKÇA

Anılardaki Elazığ, (2002). C.I, İstanbul.

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurul Müdürlüğü Envanter No: 23.00.00-1.

Fırat (İnci), N. (2005). Konya'daki Eski Sanayi Mektebi, Vakıflar Dergisi S. XXIX, Ankara.

Öztürk, Ş. (2007). Elazığ Eski Hükümet Binası, Uluslararası Türk Sanatı ve Arkeolojisi Sempozyumu (Konya Kitabı X), Konya.

Öztürk, Ş. (2007). Elazığ Eski Hükümet Konağı Rölöve, Restitüsyon ve Çevre Düzenlenme Projeleri Koruma Raporu.

Öztürk, Ş. (2022). Elazığ Eski Hükümet Konağı Revizyon Restorasyon Projesi Koruma Raporu.

Sözen, M. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, İstanbul.

Sunguroğlu, İ. (1958). Harput Yollarından, C.I, İstanbul